

رکورد کاهش نرخ رشد فرزندآوری در کشور شکسته شد

ایران در آستانه ابر بحران «سالمندی»

در سال ۱۳۶۹، شورایی به عنوان «شورای تحدید موالید» تشکیل شد و در سال ۱۳۷۲، «قانون تنظیم خانواده» به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. در قانون تنظیم خانواده سیاست‌های تشویقی و تنبیهی برای کنترل جمعیت پیش‌بینی و پرداخت حق عائله‌مندی به فرزندان چهارم به بعد هر خانواده قطع شد

بر اساس آمار نرخ رشد جمعیت کشور در فاصله سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ به چهار درصد رسید؛ اتفاقی که در تاریخ ایران بی‌سابقه بود. پس از این رشد جمعیت در دهه ۶۰، مسئولان با نگرانی‌هایی در خصوص تأمین نیازهای جمعیت در آینده مواجه شدند. برای رهایی از این نگرانی، سیاست جمعیتی کشور بر پایه کاهش نرخ رشد جمعیت برنامه‌ریزی شد؛ سیاستی که با موفقیت همراه بود و با اجرای سیاست‌های تنظیم خانواده از سال ۱۳۶۸ به بعد شاهد کاهش رشد جمعیت کشور بودیم.

شعار فرزند کمتر بلای جان ایران شد

ماجرای قانون تنظیم خانواده آغاز شد. در سال ۱۳۶۹، شورایی به عنوان «شورای تحدید موالید» تشکیل شد و در سال ۱۳۷۲، «قانون تنظیم خانواده» به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. در قانون تنظیم خانواده سیاست‌های تشویقی و تنبیهی برای کنترل جمعیت پیش‌بینی و پرداخت حق عائله‌مندی

پیری یا جوانی؛ مسأله این است. در سال‌های نه‌چندان دور ایران را کشور جوانی می‌دانستند و امروز اما آن کشور جوان در سراشیبی پیری افتاده و هر روز نیز بر سرعت این امر افزوده می‌شود. سال گذشته ایران کمترین نرخ رشد جمعیت خود را در چند دهه اخیر تجربه کرد و ما اکنون شاهد تغییر ساختار سنی آن از جوانی به سالخوردگی هستیم. بر اساس پیش‌بینی‌ها در ۳۰ سال آینده ایران یکی از پیرترین کشورهای جهان خواهد بود. حال پرسش این است برای ایران جوان چه اتفاقی رخ داده و چرا ایران در تله پیری گرفتار شده است؟ جامعه‌شناسان پاسخ این پرسش را در شعار عجیب «فرزند کمتر، زندگی بهتر» می‌دانند. این جمله یکی از مهمترین شعارهای دهه ۷۰ ایران بود؛ شعاری که پس از گذشت سه دهه از آن شاهد پیامدهای اسفبار آن هستیم. ایران فرازونشیب‌های بسیار را در رشد جمعیت تجربه کرده است.

به فرزندان چهارم به بعد هر خانواده قطع شد. در آن سال‌ها طرح‌هایی همانند واکتومی یا توپکتومی - به صورت رایگان - برای جلوگیری از بارداری در مراکز بهداشت بسیار رایج بود. با اجرای این قانون رشد سالانه جمعیت کشور از ۳۹ درصد در دهه ۱۳۶۵-۱۳۵۵، به ۱۶۱ درصد در دهه ۱۳۸۵-۱۳۷۵ رسید. سال گذشته نیز نرخ رشد جمعیت به کمتر از یک درصد رسید؛ آماری که خبر از فاجعه پنهانی در کشور را می‌دهد. سیاست‌های جمعیتی در هر کشور جزء سیاست‌های کلان به حساب می‌آید و آینده کشور به آن گره خورده است. امان‌الله قرایی‌مقدم، جامعه‌شناس در گفت‌وگو با آتیه‌نو درباره دلایل تغییر ساختار سنی جمعیت و کاهش نرخ رشد می‌گوید: «تغییر ذهنیت جامعه به‌ویژه جوانان، مهمترین دلیل کاهش نرخ رشد جمعیت ایران است. امروزه اندیشه جوانان درباره میزان باروری تغییر کرده است. از دیدگاه جوانان، دیگر همانند گذشته باروری زیاد برای زنان حرمت محسوب نمی‌شود. در گذشته باروری زیاد برای زنان امتیاز ویژه‌ای محسوب می‌شد. پس از انقلاب

این دیدگاه تغییر کرد. تبلیغات بی‌شمار برای تک‌فرزندی ریشه اصلی این تغییر نگرش است. هم‌اکنون جوانان درباره فرزندآوری تفکر می‌کنند و بسیاری از جوانب را می‌سنجند. آنها اشتغال و چشم‌انداز آینده و اوضاع اقتصادی کشور را در نظر می‌گیرند و پس از آن برای داشتن فرزند تصمیم‌گیری می‌کنند. عوامل مختلفی همانند بیکاری و افزایش آمار طلاق و نبود ثبات اقتصادی و چشم‌انداز نامطمئن برای آینده در تصمیم‌گیری جوانان بسیار تأثیرگذار است. این عوامل موجب می‌شود جوانان به ازدواج و فرزندآوری فکر نکنند. هنگامی که در جامعه آمار نشاط و رفاه پایین باشد، فرزندآوری به دلیل ترس از تأمین آینده کاهش می‌یابد.»

ناکافی بودن طرح‌های تشویقی فرزندآوری

در سال‌های اخیر طرح‌هایی برای حمایت از جوانی جمعیت مصوب شده است. قرایی‌مقدم در ادامه با مثبت دانستن برخی از طرح‌های دولتی می‌گوید: «نهاد دولت در راستای افزایش نرخ رشد طرح‌های تشویق‌کننده‌ای همانند اختصاص وام مسکن و وام ازدواج را اجرا کرده اما کافی نیست؛ چراکه امروز زن و مرد برای بچه‌دار شدن همه جوانب را می‌سنجند. این اندیشیدن موجب جلوگیری از فرزندآوری شده است. در حال حاضر مسأله سقط جنین و جلوگیری از آن مطرح است اما همه می‌دانیم که به روش‌های زیرزمینی و غیرقانونی هر زنی می‌تواند به راحتی سقط جنین انجام دهد. اگر به دنبال افزایش جمعیت هستیم باید چشم‌انداز آینده کشور روشن و امیدوارکننده باشد. باید نگرش جوانان را تغییر دهیم و اوضاع اقتصادی بهبود یابد.»

در حال حاضر هزینه ماهیانه نگهداری یک نوزاد ۲ میلیون تومان است و با بزرگتر شدن بچه این هزینه افزایش می‌یابد. دولت باید در حوزه‌های تسهیل ازدواج و تأمین مسکن و اشتغال جوانان اقدامات جدی انجام دهد. اگر مسأله ازدواج و مسکن و اشتغال آنها حل شود، می‌توان به باروری و افزایش نرخ رشد جمعیت امیدوار بود.

تأثیر افزایش سن ازدواج در کاهش فرزندآوری

سن ازدواج ارتباط مستقیمی با افزایش یا کاهش میزان باروری دارد. بر اساس آمار نزدیک به ۳۰ درصد از جمعیت زنان مجرد هستند و بچه‌دار نمی‌شوند؛ مسأله‌ای که در چند سال اخیر بی‌سابقه بوده است. قرایی‌مقدم با اشاره به افزایش سن ازدواج و ارتباط مستقیم با کاهش جمعیت عنوان می‌کند: «سن ازدواج دختران از ۱۸ سال به ۲۶ سال افزایش یافته است. همین موضوع بر روی باروری زنان تأثیر مستقیم گذاشته و فرصت کمتری برای باروری دارند. دولت باید ازدواج جوانان را تسهیل کند و با جدیت این موضوع را پیگیری کند. همچنین دولت موظف است طبق فرمایشات رهبری، هراس اجتماعی را با اشتغالزایی و تسهیلات ازدواج و ثبات اقتصادی کاهش دهد.»

جای خالی تعهد و مسئولیت اجتماعی

این جامعه‌شناس نبود تعهد و مسئولیت اجتماعی نسبت به سرنوشت کشور و جامعه را نیز تأثیرگذار در پیری جمعیت می‌داند. او در این باره می‌گوید: «جوانان ما نسبت به آینده کشور و تغییر ساختار سنی آن از جوانی به کهنسالی بی‌تفاوت هستند. این معضل ناشی از تربیت اشتباه نظام آموزشی والدین آنهاست. این موضوع نیز باید بررسی شود و برای حل آن اقدامی مؤثر صورت گیرد و باید حس مسئولیت اجتماعی در کودکان و جوانان ایجاد و تقویت شود.» قرایی‌مقدم در پایان با اشاره به اینکه اگر برای ازدواج و اشتغال و مسکن جوانان تدبیری اندیشیده نشود، زنان تن به باروری نمی‌دهند، می‌گوید: «پیری جمعیت مصیبت بزرگی برای کشور است. با تغییر ساختار سنی کشور از جوانی به پیری، از یک سوی با کاهش شدید نیروی انسانی برای کار مواجه خواهیم شد که پیامد آن تعطیلی صنایع و کاهش رشد اقتصادی است. از سوی دیگر هزینه نگهداری و درمان جمعیت سالمندان بسیار بالاست و فشار مضاعفی به سیستم درمان و بیمه کشور وارد می‌کند.»

پیری جمعیت چالشی جهانی

بر اساس آمار در سال ۲۰۵۰ سالمندان ۲۲ درصد جمعیت

سن ازدواج ارتباط مستقیمی با افزایش یا کاهش میزان باروری دارد. بر اساس آمار نزدیک به ۳۰ درصد از جمعیت زنان مجرد هستند و بچه‌دار نمی‌شوند